 Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Sahibkarlığın və Bazar İqtisadiyyatının
İnkişafına Yardım Fondu

Dünya İqlim Dəyişmələri və Azərbaycan

29 Sentyabr 2023
Quba, «Şane» Oteli

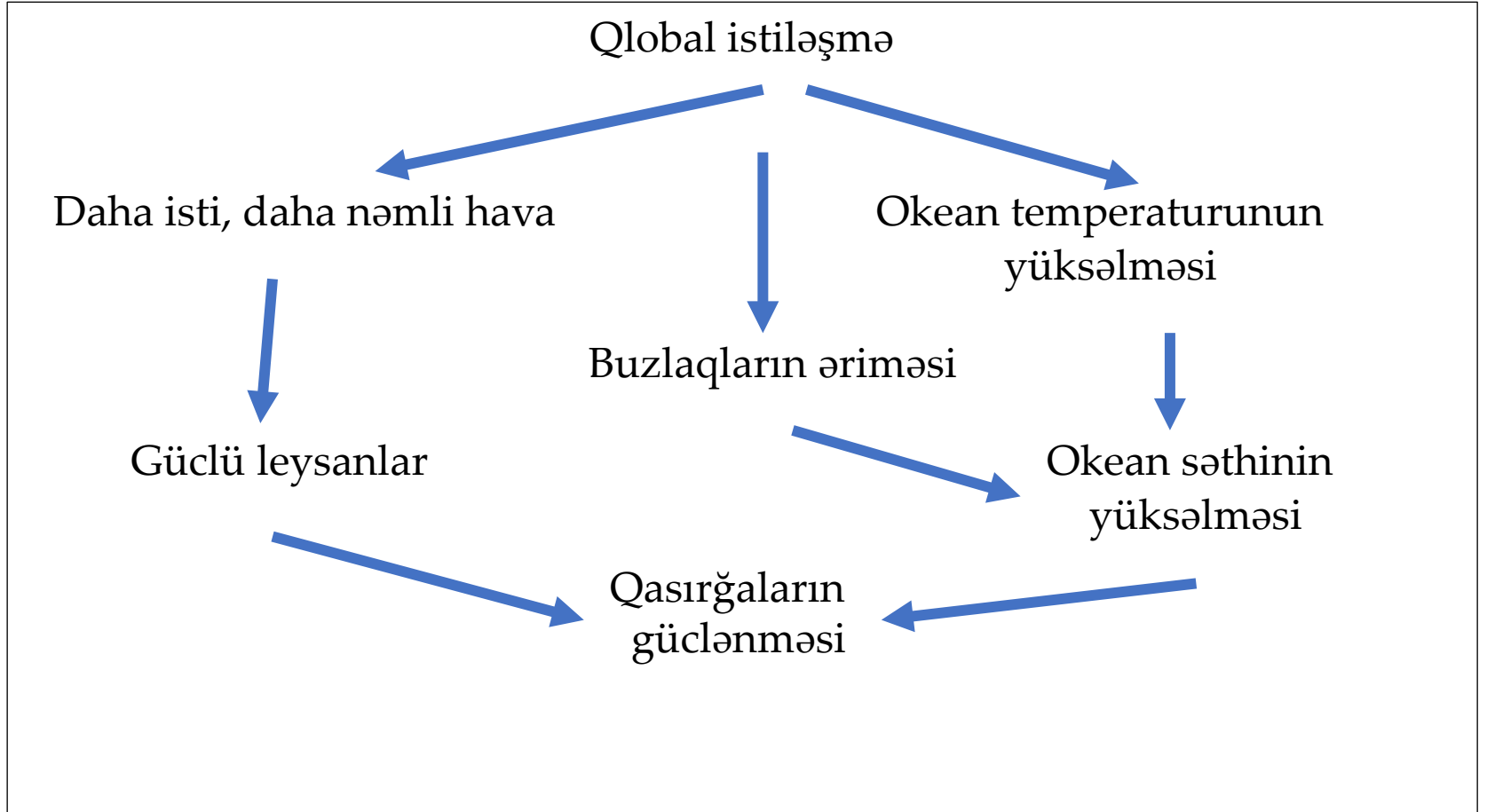
Təqdimatda bəhs edilənlər

- Dünya İqlim Dəyişmələrinin təzahürləri;
- Səbəblər;
- Beynəlxalq təşəbbüslər və qərarlar;
- Azərbaycanca təsirlər;
- Təvsiyələr.

Dünya İqlim Dəyişmələrinin təzahürləri

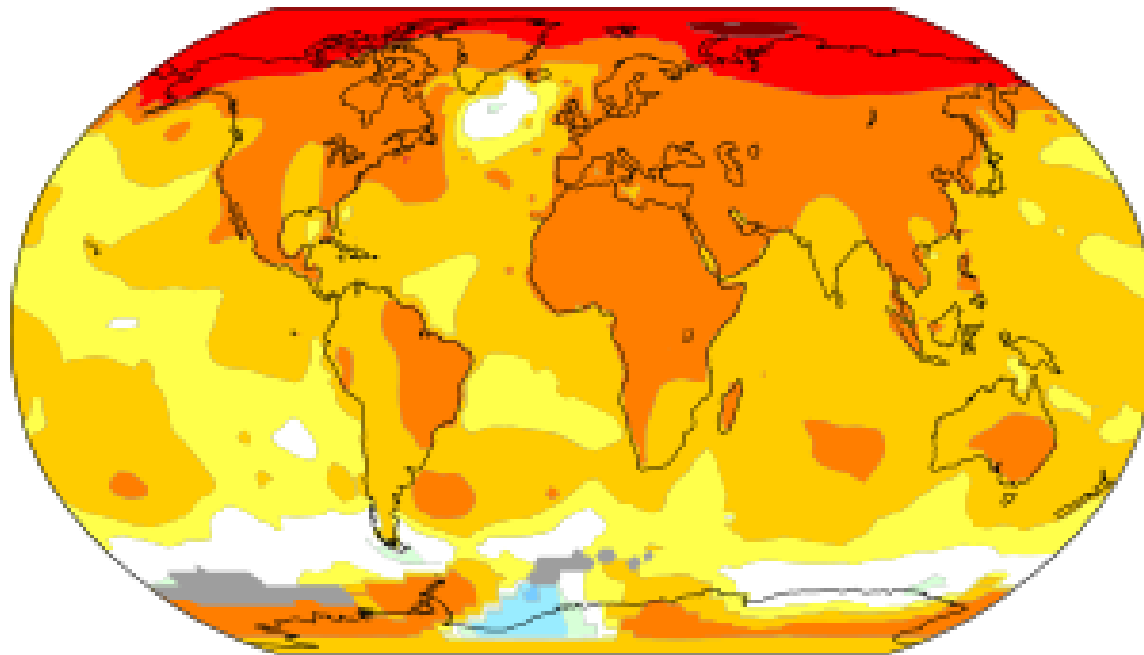
- Qlobal İstiləşmə;
- Su çatışmazlığı;
- Quraqlıqların artması və səhrələşmə;
- Daha isti, daha nəmli hava;
- Güclü leysanlar;
- Sellərin, daşğınların artması;
- Qasırğaların güclənməsi;
- Meşə yanğınlarının artması;
- Buzlaqların əriməsi;
- Okean səthinin yüksəlməsi;
- Okean sularının daha dərinliklərdə isinməsi;
- Biomüxtəlifliyin azalması;

Qlobal İqlim Dəyişmələri

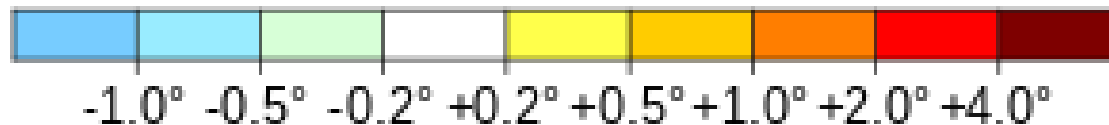

Global istiləşmə

Temperature change in the last 50 years

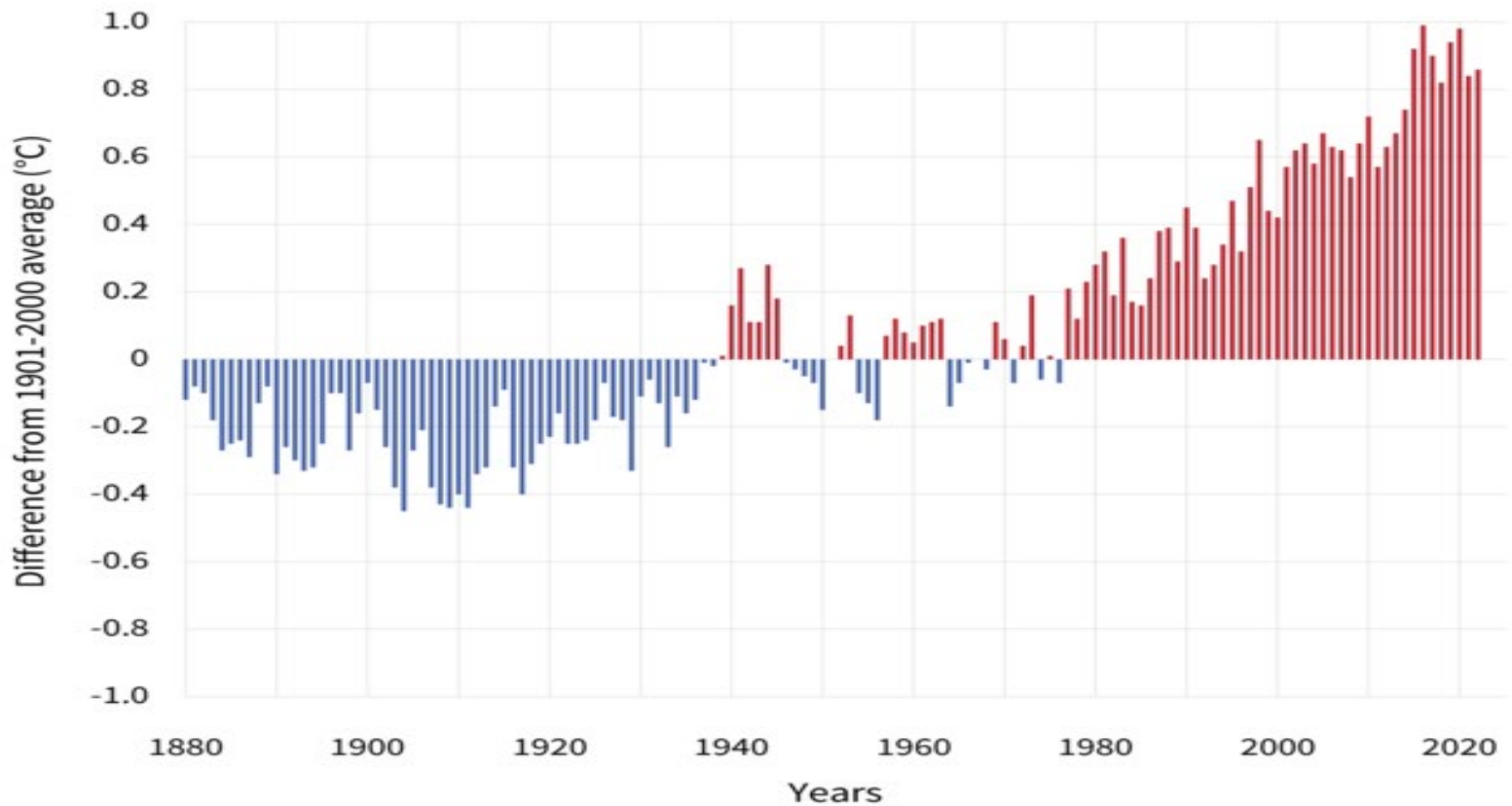

2011-2021 average vs 1956-1976 baseline (°C)

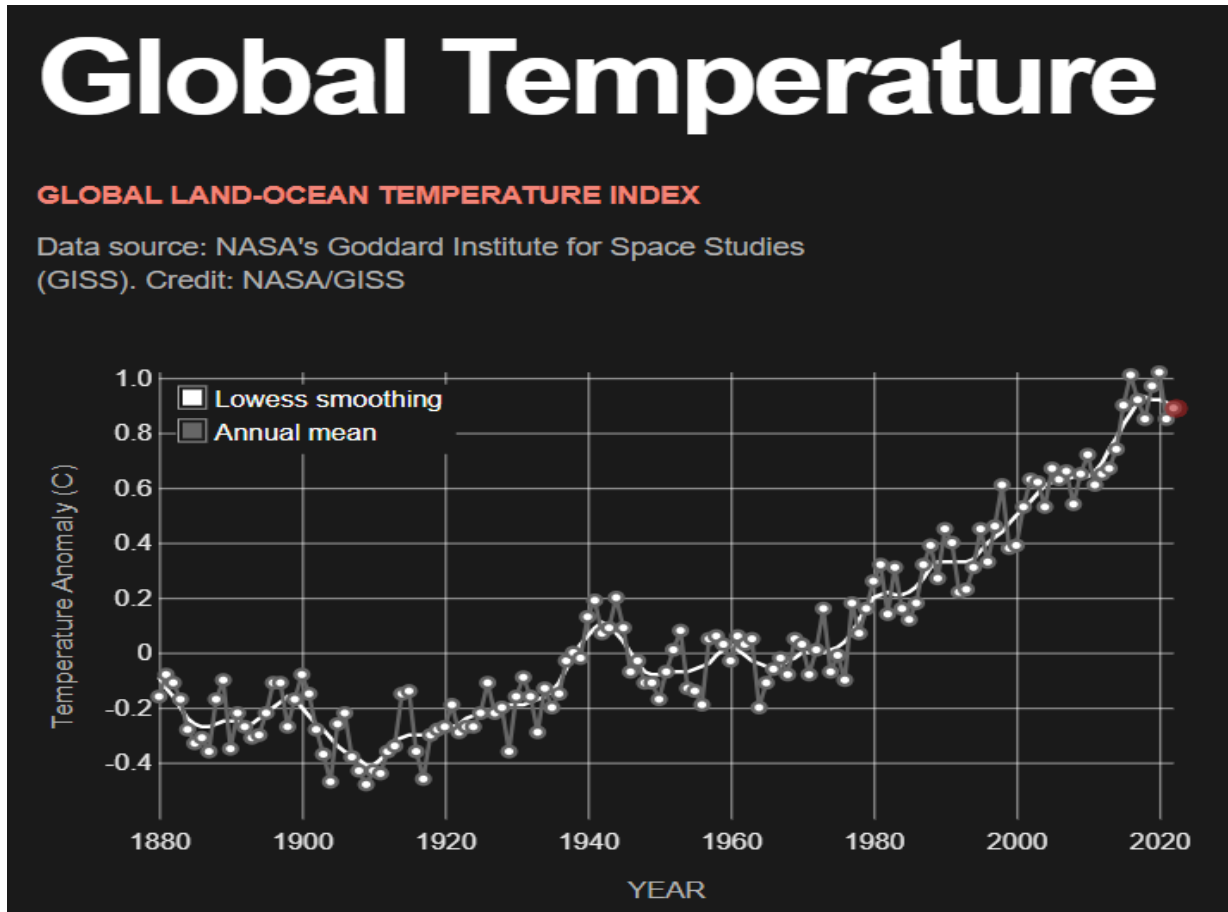

Global istiləşmə

GLOBAL AVERAGE SURFACE TEMPERATURE

Global temperature

Su çatışmazlığı

Bu gün Yer Kürəsinin hər bir sakininə ildə 750 kub.metr içməli su düşür. 2050-ci ilə bu miqdar 450 kub.metrə enəcək. Dünya ölkələrinin 80%-i su qıtlığı ilə üzləşəcək. Bunlar BMT qiymətləndirmələridir.

Azərbaycanda 2040-ci ilə su ehtiyatları 20% azala bilər (BMT).

Səhralaşma

Dünya əhalisinin 1/6 bu gün səhralaşma şəraitində yaşayır. Səhralar qurunun 1/4-ni əhatə edir.

Quraqlıq və yarıquraqlıq zonalarda torpaqların pozulması (deqradasiyasına) səhralaşma deyilir. Səbəbi o cümlədən iqlim dəyişmələridir (digər səbəblər: meşələrin kəsilməsi, duzlaşma, malqaranın artması və s.).

Ümumiyyətlə bu təhlükəni yaşayan dünya regionları: Şimali Afrika, Mərkəzi Asiya, Cənub-Şərqi Asiya, Avstraliya, Şimali və Cənub Amerikanın bəzi regionları, Cənubi Avropa.

Səhralaşma

Rusiyada: 100 mln hektar 28 regionda səhralaşma təhlükəsi ilə üzləşməkdədir. Keçən əsrin 80-ci illərində Kalmıkstanda ilk 1 mln hektar səhralaşıb.

Qazaxstan: ərazinin 66%-i səhralaşma təhlükəsi qarşısındadır.

Azərbaycan: Samur-Apşeron çökəkliyi səhralaşmaqdadır. 36 rayon səhralaşma təhlükəsi ilə qarşılaşmaqdadır. Hazırda 1 mln hektara yaxın ərazi səhralaşmaqdadır.

Sellərin, daşğınların artması

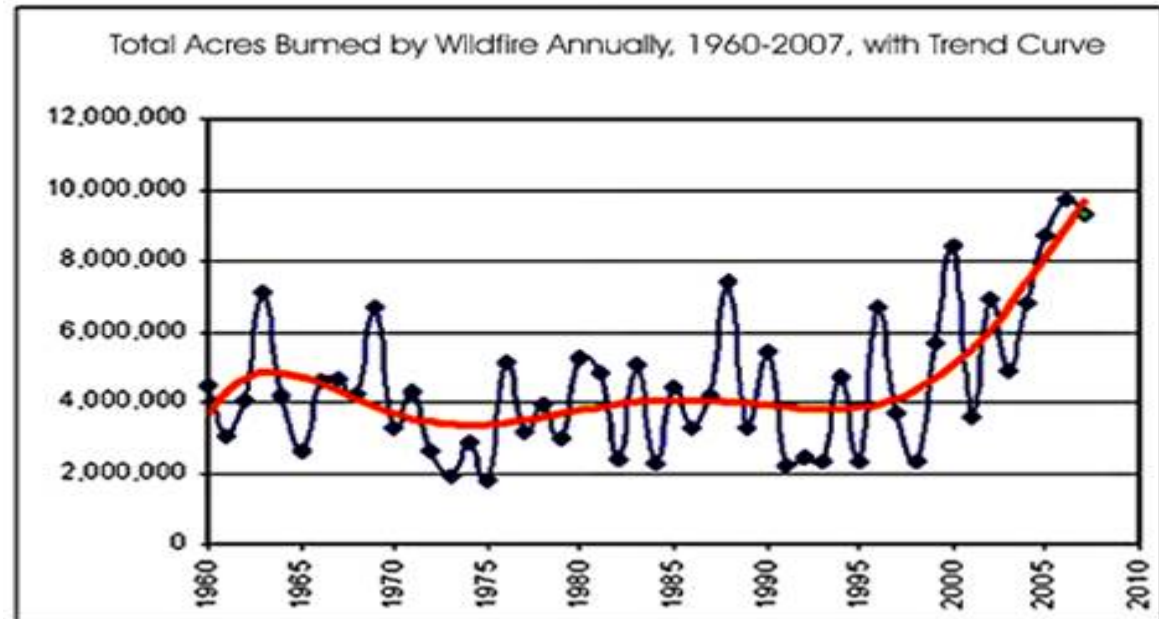
2023 – cü ildəki ən güclü sellər:

- Çin - 31.07.2023
- Liviya – 10.09.2023 <https://www.dw.com/ru/navodnenie-v-livii-kak-vygladit-postradavsij-region/g-66822474>
- Türkiyə - 06.09.2023
<https://www.youtube.com/watch?v=svue9gFZbc4>
- Bolqarıstan – 05.09.2023
<https://www.youtube.com/watch?v=svue9gFZbc4>
- Yunanıstan – 06.09.2023
<https://www.youtube.com/watch?v=svue9gFZbc4>
- İspaniya
- Portuqaliya
- Digər ölkələr

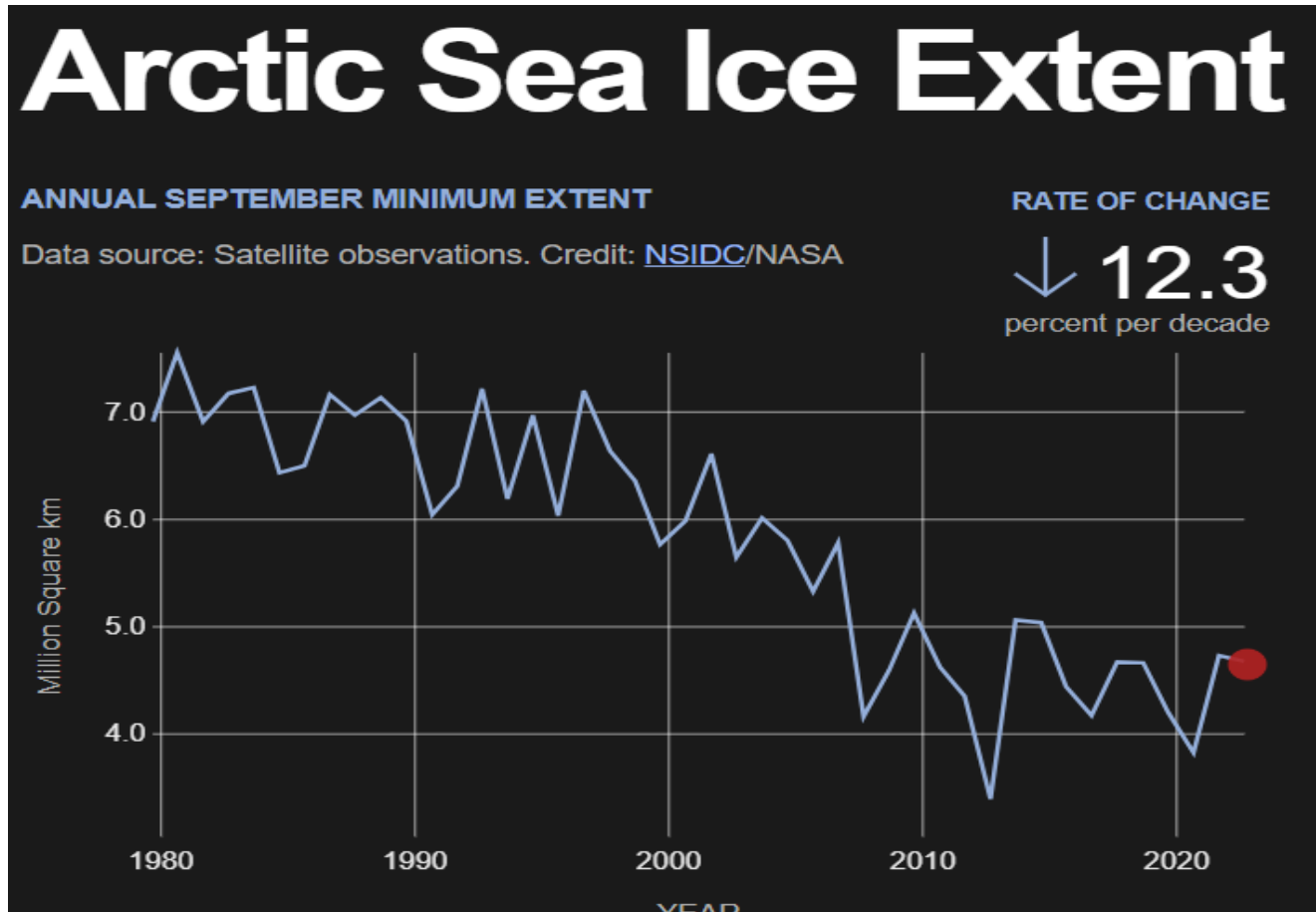
Meşə yanğınları

Son illərdə dünyada orta hesabla 340 mln hektar meşə yanğınlarına məruz qalır. İllərcə bu rəqəm artmaqdadır. Məsələn, Rusiyada 2018-ci ildə 9 991 968 hektar meşə yanmışsa, 2019-cu ildə -10 029 569 hektar.

ABŞ statistikasını:

Buzlaqların əriməsi

Buzlaqların əriməsi

Ice Sheets

ANTARCTICA MASS VARIATION SINCE 2002

Data source: Ice mass measurement by NASA's GRACE satellites. **Gap** represents time between missions.

Credit: NASA

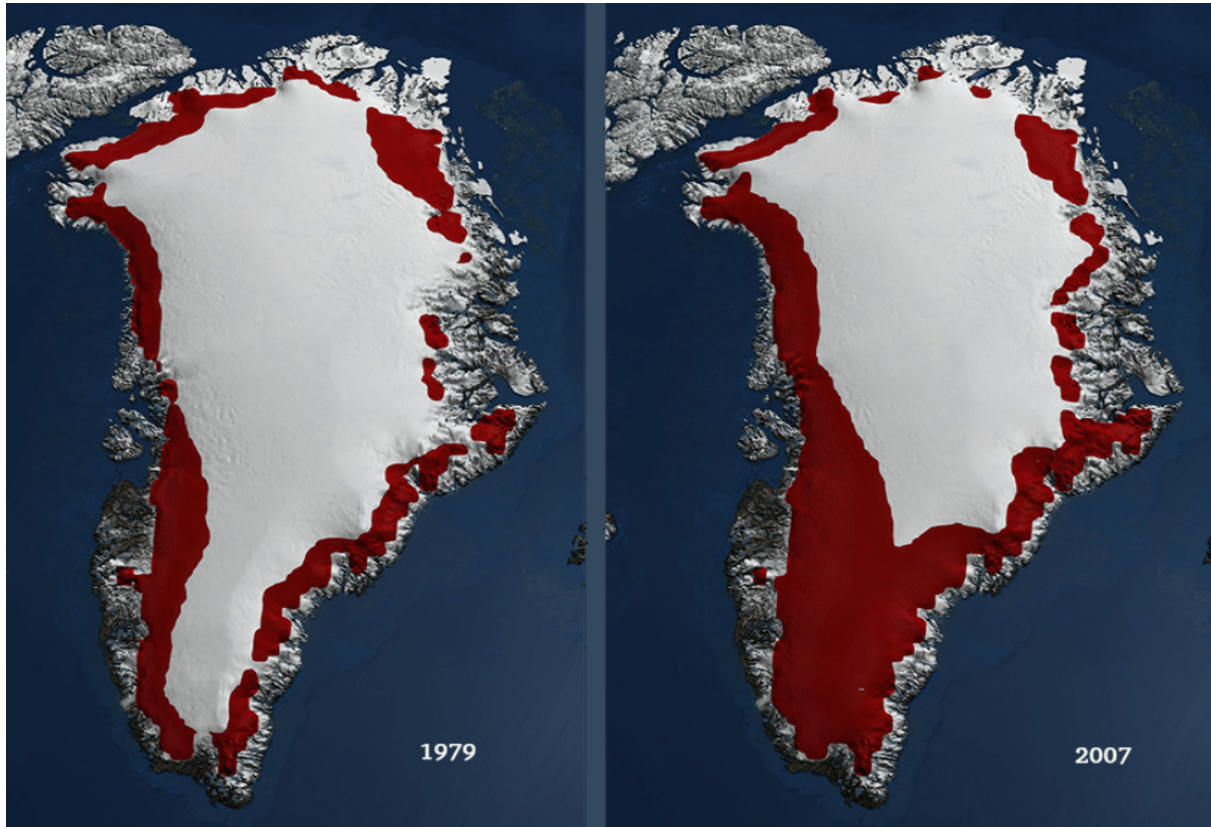
RATE OF CHANGE

↓ **146.0**
billion metric tons per
year since 2002

Buzlaqların əriməsi

Qrenlandiya:

Buzlaqların ərıməsi

Yer kürəsi:

Buzlaqların əriməsi

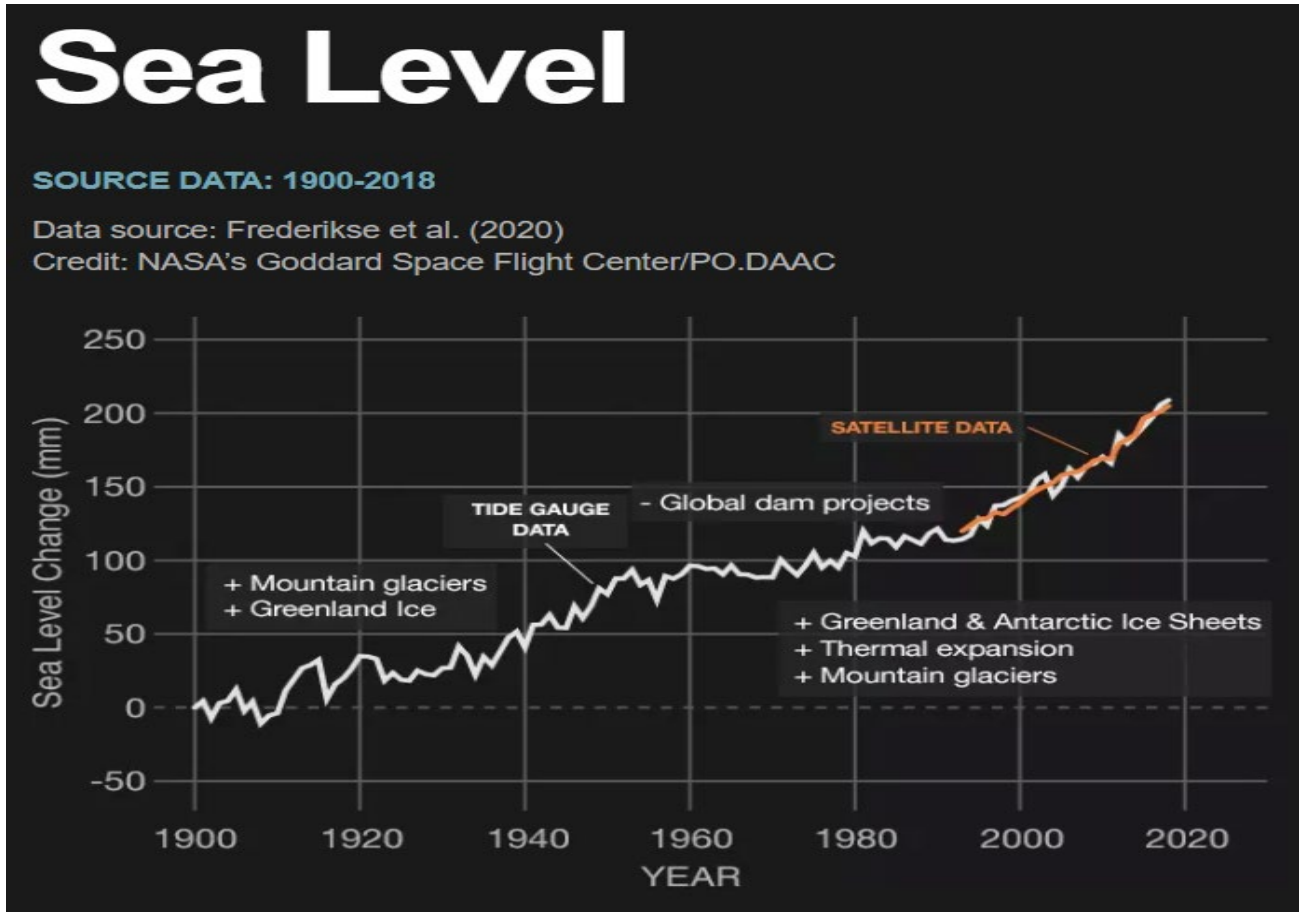
Avropa:

Okean səthinin yüksəlməsi

Hər il 3-4 mm

Okean səthinin yüksəlməsi

Okean sularının daha
dərinaliklərdə isinməsi

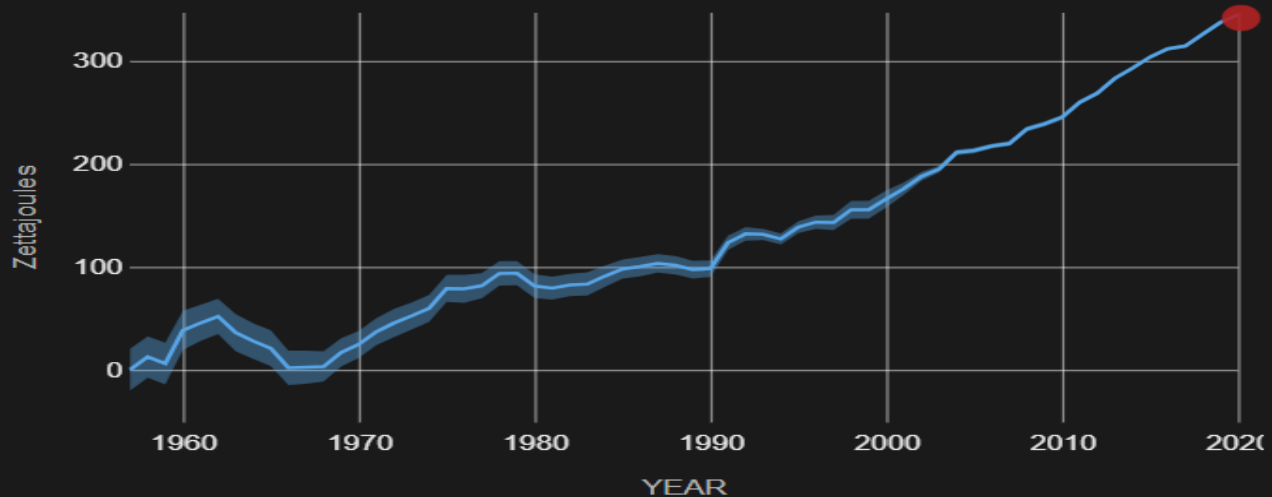
1000 metrə 2000 metrəyə

Okean suyunun qızması

Ocean Warming

OCEAN HEAT CONTENT CHANGES SINCE 1955 (NOAA)

Data source: Observations from various ocean measurement devices, including conductivity-temperature-depth instruments (CTDs), Argo profiling floats, and expendable BathyThermographs (XBTs). Credit: NOAA/NCEI World Ocean Database

Biomüxtəlifliyin azalması

Dünya Təbiətin Qorunması İttifaqının məlumatlarına əsasən 1600-ci ildən 844 növ bitki və heyvan yox olub.

Səbəblər

İnsandan asılı olan (antropogen) və olmayan.

İnsandan asılı olan əsas səbəb istixana effekti yaradan qazların havaya tullanmasının artmasıdır.

İstixana effekti yaradan əsas qazlar:

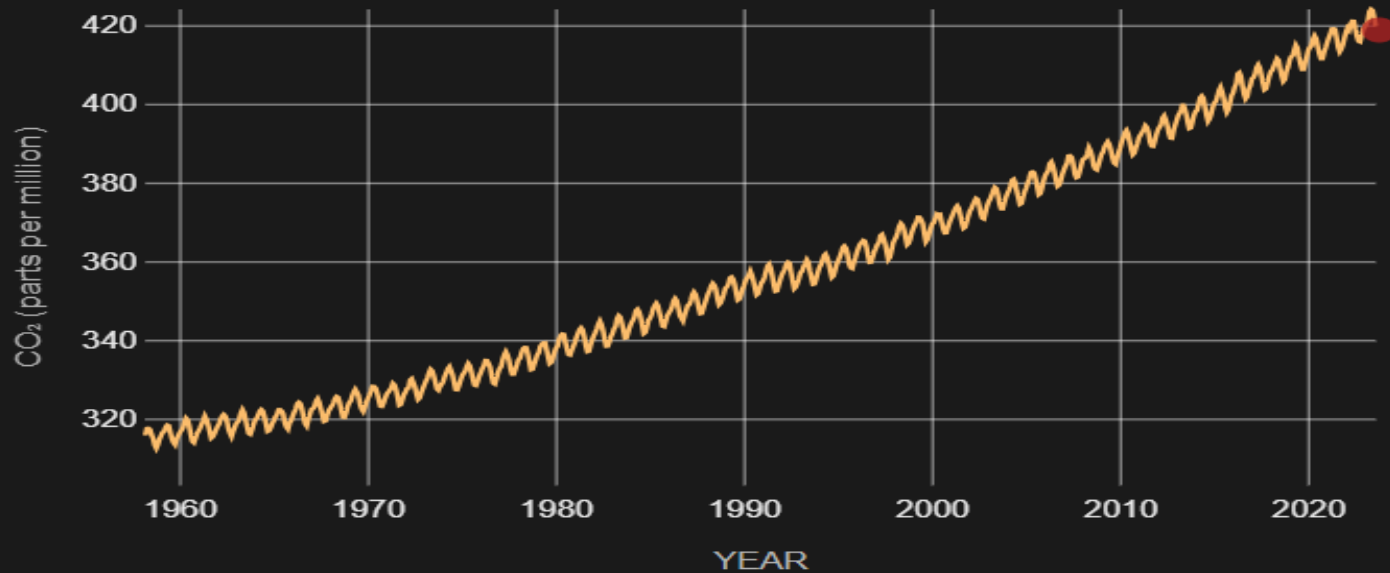
- Karbon dioksidi;
- Metan;
- Azot dioksidi;
- Digər bəzi qazlar

Karbon dioksidi

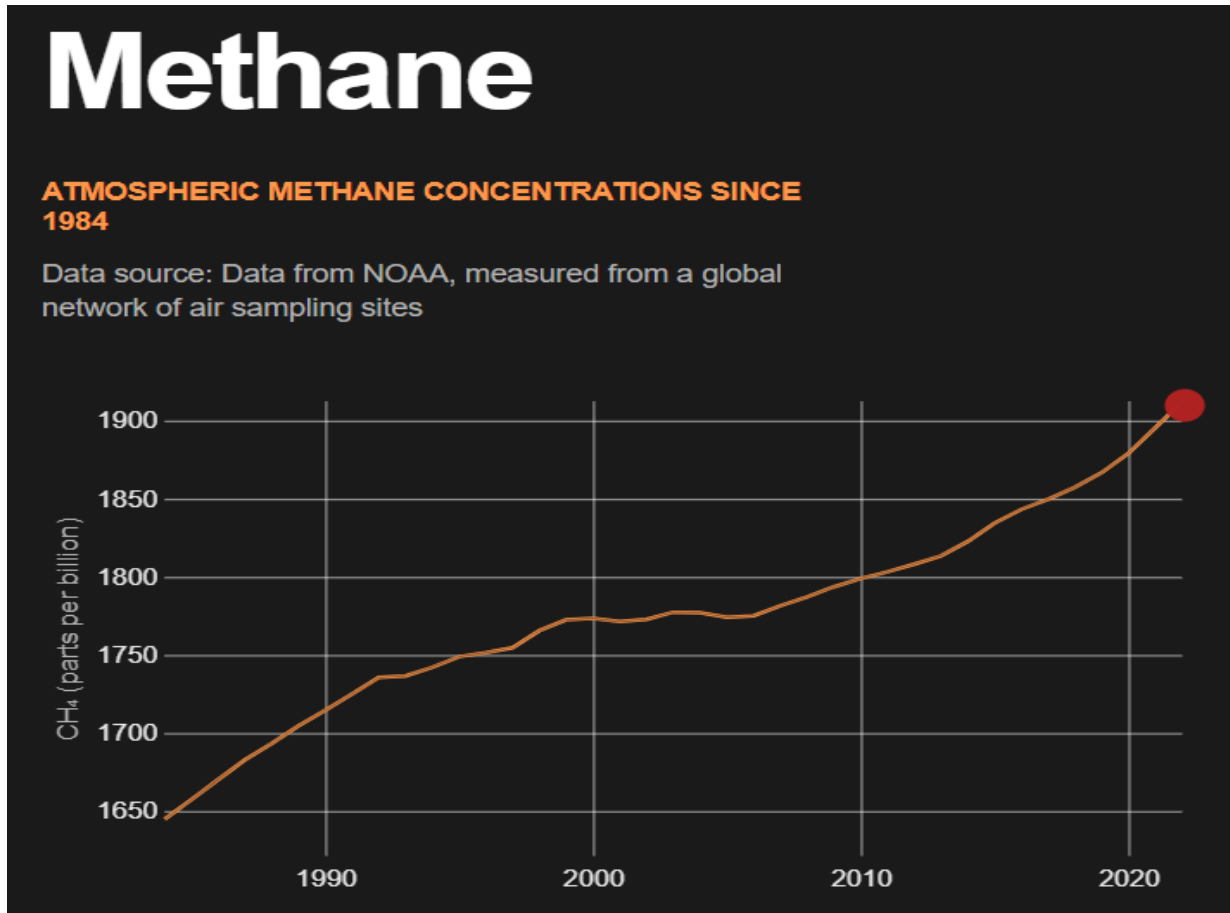
Carbon Dioxide

DIRECT MEASUREMENTS: 1958-PRESENT

Data source: Monthly measurements.

Metan tullantısı

Beynəlxalq təşəbbüslər və qərarlar

1992, Rio-de-Janeyro. Qlobal İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyası. Qüvvəyə 1994-cü ildə mindi. 197 ölkə ratifikasiya etdi. Məqsədi – istixana qazlarının havaya tullanmasını stabilləşdirmək;

1997, Kioto Protokolu qəbul edilmişdir (qüvvəyə 2005-ci ildə mindi. 197 ölkə ratifikasiya etmişdi. ABŞ imtina etdi). Bu sənədə əsasən 37 inkişaf etmiş ölkə 2008-2012 illərdə 1990-cı ilə nisbətən havaya tullanan istixana qazlarını 5% səviyyəsində azaltmaq (AB – 8%) öhdəliyini üzərilərinə götürmüşlər.

2012, Dohada Kioto protokolunun müddəti 2020-ci ilə qədər uzadıldı və öhdəliklər 18%-ə yüksəldildi.

2015, Paris razılaşması.

Çərçivə Konvensiyasının Ali orqanı Tərəflərin İllik Konfranslarıdır.

Azərbaycanda iqlimin istiləşməsi nəticəsində:

- Suyu olan tələbat artır;
- Bitkiçilikdə su çatışmazlığı, quraqlıq səbəbindən məhsuldarlıq aşağı düşür; Torpaqda kimyəvi və biokimyəvi proseslərin sürətlənməsi səbəbindən bitki örtüyü azalır;
- Şoran torpaq sahələri artır, səhrələşmə prosesi sürətlənir;
- Yağıntılardan azalması ilə əlaqədar çaylarda suyun həcmi azalır;
- Ölkənin su resursu son 10 il ərzində 32 milyard kub metrədən 25 milyard kub metrə düşüb;
- Son illərdə sel əmələ gəlməsi 14 dəfə artıb;
- Regionlarda dolu düşməsi halları 2 dəfədən çox artıb;
- İntensiv yağışların yağması və sel sularının əmələ gəlməsi səbəbindən fermerlərin təsərrüfatlarına ciddi ziyan dəyib

Quba rayonununun kənd təsərrüfatında baş verən bəzi dəyişikliklər:

- 2012-ci ilə nisbətən 2022-ci ildə ümumi əkin sahəsi (7780 hek.) 33,9% azalıb.
- Dənlilərin və dənli paxlalı bitkilərin əkin sahəsi 2014-cü ilə müqayisədə 2022-ci ildə (8084 hek.) 41,0% azalmışdır.
- Dənlilərin və dənli paxlalı bitkilərin istehsalı 2022-ci ildə 2013-cü ilə nisbətən (15 minton) 29,6% azalıb.
- Son 11 il ərzində yem bitkilərinin əkin sahəsi 38,5% azalmışdır.
- Quba rayonunda 2022-ci ildə iribuynuzlu mal-qaranın sayı 2000-ci ilə nisbətən 16,5%, xırda buynuzlu heyvanların sayı isə 2013-cü ilə nisbətən (31,7 min baş) 11,8% azalmışdır.

Nə etmək məsləhətdir?

- Azərbaycanda yağış, çay və bulaq sularının yığılması və həmin sulardan təsərrüfatlarda istifadə üçün böyük imkanlar var. Bu məqsədlə dağlıq və dağətəyi ərazilərdə su anbarları, süni göllər yaradıla bilər. Yaradılacaq anbarların, göllərin suyunu regionlar üzrə bir şəbəkədə birləşdirməklə su resuslarından daha səmərəli istifadə etmək olar;
- Suvarma suyundan istifadənin səmərəliliyini təmin etmək üçün geniş miqyasda damcı suvarma sistemi tətbiq edilə bilər;
- Fermerlər heyvanları qızmar günəşin təsirindən qorumaq üçün əvvəlcədən kölgəliklərin yaradılmasını təşkil etməli, həmin yerlərdə heyvanların su təminatı həyata keçirilməlidir. İqlimin istiləşməsi heyvanların ay ərzində bir neçə dəfə çiməndirilməsini zəruru edir. Şiddətli isti günlərdə heyvanların qapalı şəraitdə yemlənməsi və yaxud örüş sahələrinə axşamlar çıxarılması məsləhət bilinir;
- Quba rayonu iqlim dəyişikliyinə uyğunlaşma üzrə müvafiq proqramın və yaxud da tədbirlər planının hazırlanması;

BMT-nin təşkil etdiyi kampaniya. Sən necə kömək edə bilərsən?

- 5 dəqiqədən az duş qəbul edin;
- Ərzaq almaq üçün çantalarınızdan istifadə edin;
- Avtomobilinizdən mümkün qədər az istifadə edin;
- Lazım olmadıqda işıqları söndürün;
- Yerli məhsullar alın;
- Daha az ət məhsullarından istifadə edin;
- Təkrar emal üsulundan istifadə edin;
- Plastik məhsulları təkrar istifadə edin;
- Elektrik cihazlarını elektrik şəbəkəsindən ayırın;
- Sıfır tullantısız moda həvəskarı olun.

Təşəkkürlər!